

Hvordan kan vi arbejde med fejl, langsomhed og fællesskab som pædagogiske veje til bæredygtig dannelse?

En undersøgelse af, hvordan vi kan bringe erfaringer fra højskolerne i spil i andre (ud)dannelseskontekster

Dagens workshop

- **FRØ:** Lidt om højskolernes dannelsepædagogiske arbejde
- **VÆKST:** Jeres erfaringer med fejl, langsomhed og fællesskab
- **HØST:** Hvad finder du særligt vigtigt at udforske med dine kolleger?

Marie Holt Richter

Nordisk Netværk for Voksens Læring

→ Læringscirkel om bæredygtighed i voksenuddannelserne

FFD – Højskolernes Forening

→ Undersøgelse af højskolernes arbejde med bæredygtig omstilling og pædagogik

FUBU / RCE-Denmark

NOAH-Friends of the Earth Denmark

→ Grøn Guerilla, Danmarks nok første højskolelinje om bæredygtig omstilling

Udviklingsprojekt bæredygtig dannelse 2021–2023 – en undersøgelse af højskolernes arbejde med bæredygtig omstilling og bæredygtig dannelse

- At beskrive, udvikle og formidle højskolernes pædagogiske praksis i relation til bæredygtighed.
- tydeliggøre de særlige potentialer for bæredygtig dannelse, der ligger i højskolernes form og praksis.
- styrke og dele denne praksis og viden indenfor højskolerne
- tilbyde et vigtigt bidrag til samtalerne om bæredygtighed og dannelse i uddannelsesverdenen

Undersøgelsen og bogen

- ★ 11 meget forskellige højskolelærere og skoler
- ★ Ugentlige dagbøger i løbet af et semester + seminarer og workshops
- ★ Et lille spørgeskema til alle elever på de involverede skoler i december 2021
- ★ Elevinterviews og fokusgrupper
- ★ ..sat i spil gennem litteratur om højskolepædagogik og UBU

1. Underviseren og det særlige at arbejde med dette felt
2. Højskolen som særlig dannelsespædagogisk rum for bæredygtig dannelse
3. Bæredygtighedsundervisernes mangfoldige greb og tilgange

Om bæredygtig dannelse som dannelse anno 2023

TITEL...?

nok noget med 'bæredygtighed', 'højskole' og 'dannelse'

På gaden til foråret

Bæredygtig dannelse beror ikke kun på viden, evner og kompetencer men også på evnen til at være i verden, som den er i dag.

Dvs. det handler ikke kun om det vi "træner" vores modtagere i, men også i høj grad om, *hvordan* vi gør det, og hvilke præmisser der er for læringen og de lærendes personlige udvikling i relation til det faglige.

Højskolen som særligt rum for bæredygtig dannelse

- ★ “Prøv det af!” - den pædagogiske frihed og fejlen som pædagogisk pointe
- ★ Pausen og den uproductive væren
- ★ Levefællesskabet og den flydende grænse mellem læring og levet liv
- ★ Praksislæringen

“Prøv det af”

Da vi lavede den der dør, synes jeg det var frustrerende at komme i gang. Gennem min skolegang har jeg været vant til at det skal være efter en skabelon, og der skal være en vis standard. Men så kommer man i gang og finder ud af, at den bare skal kunne åbne. Bagefter tænker man så, at vi kunne også have gjort det og det og det. Men det kunne vi jo ikke, da vi lavede den, for der vidste vi jo ikke, hvordan man gjorde. Men det blev jo alligevel en dør. I gymnasiet var der også tillid til, at jeg lavede de opgaver, jeg nu skulle lave, men jeg har aldrig været stolt af det produkt egentlig. Men den der dør! Jeg har vist døren til alle! Alle jeg har haft på besøg har set den der dør. (Elevinterview).

Den måde vi går til opgaverne gør jo, at man, også når man så stopper på højskolen, har et større gå-på-mod. "Nåh ja, det prøver jeg jo bare", fordi hvis man tidligere altid har fået en opgave fra en lærer, "se, det her skal du gøre", eller altid tænkt, at det kun er professionelle, der kan bygge, så kan det være skræmmende at sige "nu bygger jeg bare". Og hvis man har prøvet det og det er lykkedes, så tør man også prøve igen, når man kommer væk fra højskolen. Det er en undervisningsform, der giver bedre muligheder frem i tiden til selv at lære mere.
(Elevinterview)

Fejlen som pædagogisk pointe for bæredygtig dannelse

- > De fejl du laver er der hvor kreativiteten gror
- > Virkelyst og handlemod
- > Bæredygtig omstilling ER en læreproces per se

Pausen og den uproductive væren

Der er ikke særlig mange steder, hvor man har tid til og grund til at sætte sig ned og dvæle ved et træ, der er faldet om i vinden. Men når jeg ser eleverne sidde der og dvæle ved den naturomstændighed, som det faldne træ er, så ser jeg, at højskolen netop er det rum for langsommelighed og fordybelse, som nogle gange blot har sin egen værdi i det faktum, at det ikke er alt det, som ellers ville foregå uden for højskolens mure. I en verden af instrumentalisering og nyttemaksimering, hvor der ikke er tid til at være lidt en "hippie-agtig" højskoleelev med sin højskolelærer, der sætter sig ned for at nærstudere et faldent træ. Så er det måske mere tydeligt for eleverne, at det, vi ofte prøver at få dem til, er at dvæle. Dvs. være anderledes produktive, end de er vant til. At lave en aktivitet fordi den er et formål i sig selv, ikke fordi den skal føre til et diplom eller et blåstempel af ens brugte tid på det givne. (Lærerdagbog)

Vi har brug for tid og langsomhed...

Solveig Roepstorff:

- > for at kunne sanse og mærke at naturen og verden forandrer sig.*
- > for at kunne mærke os selv: hvad vi har brug for, hvad der nærer os*
- > Så vi får et solidt fodfæste og overskud til at række ud over os selv*
- > Ordløst (hjerne)arbejde sker bedst i lavt tempo, hvor vi er nærværende og modtagelige.*
- > "reaktioner, adfærd og tilstande koblet til klimakrisen resulterer i både noget, vi har for meget af – nervesystemer, der går amok i alarmberedskabsreaktioner som værn mod klimaubehag; forsvarsmekanismer, der tager overhånd; adfærd, der er på bekostning af Jorden – og noget, vi har for lidt af: Ro; plads til at bruge vores sanser; hensigtsmæssige reaktioner; klimahensigtsmæssig adfærd.*

(Klimapsykologi. 2023)

Levefællesskabet på godt og ondt

Der er ikke særlig mange steder, hvor man har tid til og grund til at sætte sig ned og dvæle ved et træ, der er faldet om i vinden. Men når jeg ser eleverne sidde der og dvæle ved den naturomstændighed, som det faldne træ er, så ser jeg, at højskolen netop er det rum for langsommelighed og fordybelse, som nogle gange blot har sin egen værdi i det faktum, at det ikke er alt det, som ellers ville foregå uden for højskolens mure. I en verden af instrumentalisering og nyttemaksimering, hvor der ikke er tid til at være lidt en "hippie-agtig" højskoleelev med sin højskolelærer, der sætter sig ned for at nærstudere et faldent træ. Så er det måske mere tydeligt for eleverne, at det, vi ofte prøver at få dem til, er at dvæle. Dvs. være anderledes produktive, end de er vant til. At lave en aktivitet fordi den er et formål i sig selv, ikke fordi den skal føre til et diplom eller et blåstempel af ens brugte tid på det givne. (Lærerdagbog)

Forbundethed på godt og ondt

- > Fællesskabstræning på godt og ondt
- > Ansvar for dig selv, for andre og for det fælles
- > Rummelighedstræning
- > Du er en del af noget, som du bidrager til og nyder godt af
- > Byrden fordeles på mange skuldre
- > Du er ikke alene
- > Sammen kan vi mere

Overleveringerne af de praktiske projekter fra hold til hold har vist sig at give eleverne meget mere end blot praktiske instruktioner... Dokumenterne giver dem en følelse af at være en del af noget, de bidrager til, men alligevel kun har til låns. De er en del af noget større, og byrden ved at skulle finde en ny måde at leve sammen på jorden i fremtiden fordeles på mange skuldre. ...Jeg håber, at de lærer, at de ikke er alene, at de står på skuldrene af andre mennesker, der var før dem, og at de skal give noget videre til dem, der kommer efter, at handling både er individuel og sker som del af fællesskabet

(Nana Alsted: Bæredygtig dannelse er træls og bøvlet i *Tag ansvar* 2019)

Praksis – at leve eksemplet

Det vi gør, både store og små ting, i undervisningen og i hverdagen, som eleverne kan tage med sig. Det må være et nøglebegreb – det levende eksempel, som de kan tage med sig og føle, at så ved jeg da noget om, hvad jeg skal gøre, det er ikke ingenting, for nu har jeg selv prøvet det, jeg har gjort det, set det, snakket om det, ved at det kan jeg. Det er levende, det er følt og det er gjort. (Lærersamtale)

.....

Det er også her jeg finder inspiration fra den norske friluftstradition, fordi det netop handler om at gøre elever i stand til at tage en selvvalgt rute – og det bliver man i stand til ved at have redskaber til at planlægge og gennemføre en tur; kunne læse kort, bruge kompas, planlægge beklædning og mad. Den selvvalgte rute skal både forstås som en konkret rute, men også som en rute i livet, fordi det afgørende er at give elever redskaber, viden, kompetencer og lyst til at tage ansvar og tage på eventyr, men ikke at bestemme hvilke eventyr de tager på og hvilket ansvar de skal påtage sig. (Lærerdagbog)

Hvad kan praksis også lære os?

- > "Det er følt, det er levet, det er gjort"
- > Det man kan i hånden, kan man i ånden.
- > Lyst til ansvar og selvvalgt rute
- > Ting er mulige
- > "Jeg vidste ikke, at havearbejde kunne være politisk"
- > Whole school approach rocks! når det handler om praksis.

Vi skaber ikke demokratisk dannelse ved at undervise i det men ved at omgive os med demokratiske praksisser og en demokratisk kultur.

Højskolernes dannespædagogiske bidrag i relation til UNESCOs otte tværgående nøglekompetencer til Uddannelse for bæredygtig udvikling

1. Systemtækningskompetence.
2. Fremtidskompetence
3. Normativ kompetence
4. Strategisk kompetence
5. Samarbejdskompetence
6. Kompetence til kritisk tænkning
7. Kompetence til selvrefleksion
8. Kompetence til integreret problemløsning

Dannelse anno 2023

Dannelse = en "kvalificeret" måde at være i verden på

- udvalgte nøgleord
- > livsorientering
- > virkelyst og handlemod
- > social fantasi
- > rummeligt, aktivt medborgerskab
- > radikal forbundethed
- > evnen til at drømme og skabe nye fortællinger om, hvem vi er og hvad vi kan og skal her i verden

Diskussion 15 min

- ❖ Hvordan arbejder I med...
 - fejl,
 - tid og uproduktiv væren,
 - fællesskab og forbundethed,
 - det levede eksempel?
- ❖ Hvad er dannelsesorienteret undervisning for jer?
- ❖ Hvor understøtter jeres praksisser og kontekster bæredygtig dannelse og hvor understøtter de det *ikke*?

1 AHA!

+

1 ?

Post it!

**Hvad finder du særligt vigtigt at diskutere med dine kolleger
fra denne workshop?**

Hvad finder du særligt vigtigt
at diskutere med dine kolleger?

...
...
...
...
...
...

...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...

...

...
...
...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...

...
...
...
...

stay in the
frame

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

I din klasse skal
betydning af det, og
hvordan man kan
bruge det i praksis.
De andre skal ikke
kunne se det, og
de skal ikke se det.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Hvad finder
at diskutere er du særligt vigtigt
med dine kolleger?

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

stay in the
trouble

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Slow pedagogy/
Langsomheds-
pedagogik
som giver plads
til flere
eksperimentier

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

STOFFRÅNSET

- 1. Handboken
2. Handboken
3. Handboken

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.

Handbook kan
være et godt
værktøj til
at arbejde med
de forskellige
opgaver.